

Budowanie relacji z dzieckiem z autyzmem – w oparciu o aktualne badania dotyczące rozwijania umiejętności kluczowych

Krystyna Pomorska

kpomorska@swps.edu.pl

Bieruń 6.11.2014

Specyficzne potrzeby edukacyjne dzieci z autyzmem

- Nietypowe, w porównaniu z innymi zaburzeniami

Umiejętności kluczowe

- Motywacja
- Reagowanie na różne bodźce
- Inicjowanie interakcji społecznych
- Imitacja
- Komunikacja

Metody terapii oparte na dowodach

- Najnowszy raport na temat metod terapii autyzmu opartych na dowodach (Wong i in. 2013) powstał przy współpracy grona badaczy na zlecenie wydziału edukacji w Stanach Zjednoczonych.
- Wyniki badań wskazują, że większość skutecznych metod terapii stanowią interwencje oparte na metodach behawioralnych, powstałe m. in. na gruncie stosowanej analizy zachowania (SAZ).

Jak uczyć dzieci z autyzmem?

- Co sprawia, że pojawiają się zachowania niepożądane i jak sprawić żeby tych pożądanym było jak najwięcej
- Analiza zachowania: znalezienie zależności pomiędzy środowiskiem a zachowaniem
- Co jest wzmocnieniem-----zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia uczonego zachowania w przyszłości

- MOTYWACJA: klucz do sukcesu

Wzmocnienia

- Kiedy wiemy że działa?

Kiedy zwiększa prawdopodobieństwo pojawienia się zachowania w przyszłości

- Czas poświęcony na daną aktywność
- Jak często dziecko po coś sięga
- Wybór z 2 lub więcej rzeczy (formalna ocena preferencji)

Problemy z motywacją u osób z autyzmem

- ❑ Nietypowe zainteresowania
- ❑ Ograniczone zainteresowanie wzmocnieniami społecznymi
- ❑ Trudności z komunikacją i wyrażaniem potrzeb
- ❑ Dzieci z autyzmem często nie przejawiają zainteresowania uczeniem się nowych umiejętności i mają problem z zastosowaniem umiejętności już wyuczonych w sytuacjach innych niż ta w której były uczone (generalizacja).

Wzmocnienia

- Identyfikacja wzmocnień krytyczna dla procesu uczenia osób z autyzmem
- Ograniczone zainteresowania utrudniają znalezienie wzmocnień
- Najskuteczniejsze metody uczenia opierają się o pozytywne wzmocnienia
- Silne wzmocnienia=**motywacja do uczenia** i okazja do wzmocniania prawidłowych zachowań

W ustrukturyzowanym środowisku jest łatwiej o kontrolę z różnych względów:

- osoba wydająca instrukcje ogranicza dostęp do wszystkiego czym uczeń jest zainteresowany aby użyć tego jako wzmocnienia. W związku z tym środowisko staje się nudne i mało rozpraszające.
- Dostęp do wzmacniających rzeczy jest pod kontrolą wydającego instrukcje: aktywności są inicjowane przez terapeutę a nie ucznia

Ale...

- Jeśli wzmocnienia nie są prawidłowo dostarczane, uczeń podąża za poleceniami w takim środowisku ponieważ pracuje aby uciec od wymagań. Iluzja wzmocnienia istnieje, ponieważ uczeń wykonuje polecenia. W rzeczywistości dziecko może wykonywać polecenia jedynie po to, aby uciec od pracy (przerwa)

Praca w środowisku dziecka

- Dlatego uczenie w naturalnym środowisku (poza gabinetem terapeutycznym/stolikiem) może być równie potrzebne jak i trudne.
- Podstawa: ustanowienie siebie jako wzmocnienia (nawiązanie relacji)

Nawiązanie relacji

- Nawiązanie relacji jest osiągnięte poprzez ustanawianie siebie jako wzmocnienia(ang. *pairing*).
- Terapeuta/nauczyciel identyfikuje w środowisku dziecka rzeczy które służą już jako wzmocnienie i dziecko ma do nich dostęp jedynie przez pośrednictwo terapeuty.
- Z czasem proces ten „łączy” terapeutę ze wzmocniającymi rzeczami i terapeuta staje się wzmocnieniem warunkowym

Trening Umiejętności Kluczowych

PRT (Pivotal Response Training):

- Wywodzi się ze stosowanej analizy zachowania skierowany do dzieci z autyzmem
- Opiera się na zainteresowaniach dziecka i aktywnościach inicjowanych przez nie
- Szczególnie skuteczny do rozwoju komunikacji, języka, zabawy i zachowań społecznych

Wong (2013)

Umiejętności Kluczowe

Skuteczność Treningu Umiejętności Kluczowych polega na skupieniu się na kluczowych aspektach uczenia, m.in.:

- Motywacji
- Reagowaniu na różne bodźce
- Samokontroli
- Inicjowaniu interakcji społecznych

Zgodnie z teorią umiejętności te są kluczowe ponieważ stanowią podstawę nabywania nowych umiejętności i generalizacji

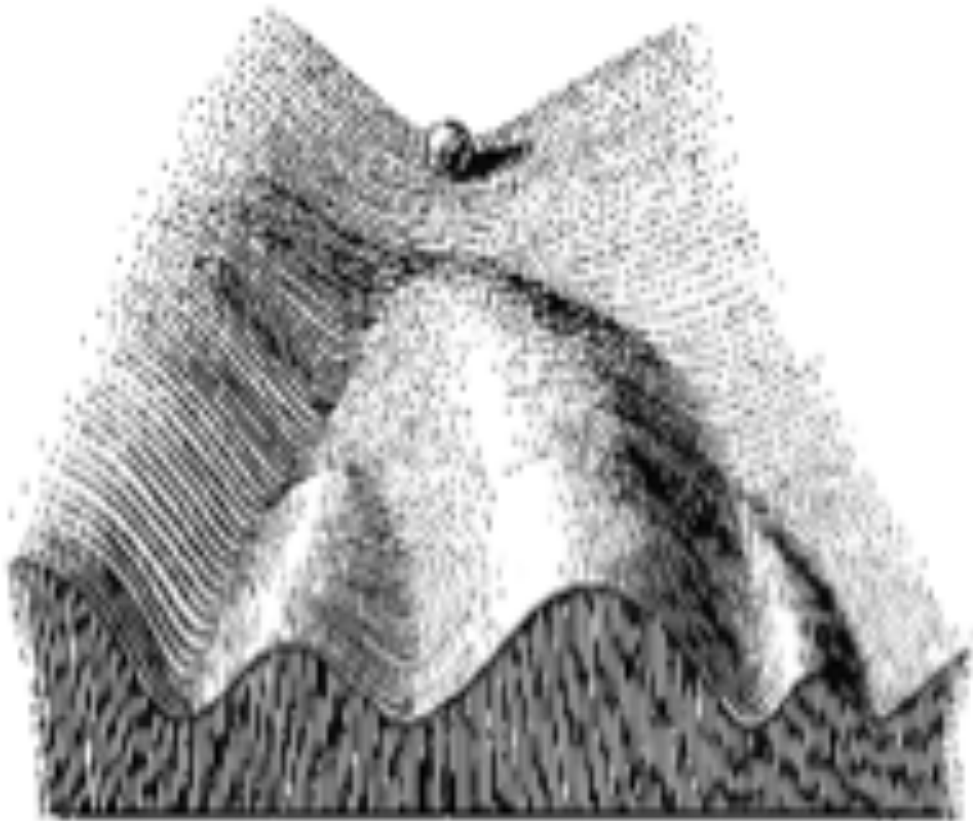
Jak uczyć: procedury

- Wybór dziecka
- Wzmacnianie prób i starań
- Zadania mające na celu utrzymanie i generalizację umiejętności
- Bezpośrednie wzmacnianie pożądanых zachowań
- Wzmocnienia naturalne: wynikają z aktywności

Generalizacja

- Naturalne środowisko-większe prawdopodobieństwo wykorzystania umiejętności
- Różne materiały: spotykane na co dzień- w przeciwieństwie do uczenia schematycznego
- Niektóre programy w ogóle nie uwzględniają uczenia w naturalnym środowisku, co sprawia że dzieci są w stanie uczyć się jedynie w ramach określonej struktury. Prowadzi to też do tego, że dzieci nabywają nowe umiejętności ale nie używają ich poza terapią.

Ścieżki rozwoju

Ryc. 1. Krajobraz epigenetyczny
(źródło: Waddington, 1957, s. 36)

Wczesna interwencja

Metody wczesnej interwencji udowodnione naukowo

np. EIBI (ang. *early intensive behavioral intervention*: wczesna intensywna interwencja behawioralna)

mają istotny wpływ na poprawę funkcjonowania osób z autyzmem w obszarach:

- intelektu
- komunikacji
- adaptacji do środowiska

(Eldevik i in. 2009)

Szczegółowy przegląd badań na temat EIBI:

Największą skutecznością cieszą się programy spełniające następujące kryteria:

- interwencja odbywa się 1:1, minimum 30 godzin w tygodniu przez przynajmniej 2 lata,
- program oparty na zasadach behawioralnych - nadzorowany przez terapeutów wyszkolonych i doświadczonych w pracy metodami stosowanej analizy zachowania.
- W oparciu o zindywidualizowany plan nauczania, zaspokajający potrzeby dziecka we wszystkich sferach funkcjonowania.

(Gould i in. 2011)

Współpraca z rodzicami

- Szkolenie rodziców w stosowaniu Treningu Umiejętności Kluczowych
- Rodzice mają dziennie wiele naturalnie pojawiających się okazji do ćwiczenia komunikacji
- Rodzice szkoleni 3x2h indywidualnie
- Zanotowano ponad 25% wzrost w intensywności komunikacji funkcjonalnej (młodsze dzieci o wyższym IQ: szybsze rezultaty)
- Efekty utrzymywały się po okresie 2-4 m-cy

(Coolican, Smith i Bryson 2010)

Przykładowe zastosowanie Treningu Umiejętności Kluczowych

- Uczenie zabawy symbolicznej
- Konieczne umiejętności naśladowania
- Wzmocnienie: dostęp do preferowanego obiektu po zaangażowaniu się w modelowaną czynność
- Więcej zabaw symbolicznych, generalizacja na inne materiały i osoby, utrzymanie po 3 miesiącach od interwencji

(Stahmer i in. 2006)

Wypracowanie współpracy

- W języku angielskim proces wypracowania chęci podążania za poleceniami nazywa się „earning, or gaining instructional control” czyli zarabiamy na to, aby dziecko chciało wykonywać nasze polecenia. Jest to bardzo trafne odzwierciedlenie tego jak osiągnąć współpracę ze strony dziecka.
- To ciężka praca, a nie tylko nasz urok osobisty lub preferencje dziecka!

7 kroków do uzyskania chęci wykonywania poleceń przez dziecko

1. Pokaż dziecku że posiadasz i kontrolujesz rzeczy którymi chce się bawić i że ty decydujesz kiedy może je mieć
2. Pokaż dziecku że bycie z tobą jest fajne. Uczyń każdą aktywność przyjemną dla dziecka, tak aby ono chciało podążać za tobą i osiągać więcej przyjemnych wrażeń.
3. Pokaż dziecku że można ci ufać. Zawsze mów to co masz na myśli i miej na myśli to co mówisz. Jeśli wydałeś polecenie, nie pozwól na dostęp do wzmocnień zanim polecenie nie zostanie wykonane. Jeśli to konieczne używaj podpowiedzi.

4. Pokaż dziecku, że podążanie za Twoimi instrukcjami jest w jego interesie i jest najlepszą drogą do tego aby osiągnąć to, co chce. Wydawaj dziecku często proste polecenia aby wzmacniać jego chęć współpracy.

5. Na początku zdobywania chęci podążania za twoimi poleceniami przez dziecko, wzmacniaj każdą prawidłową reakcję i przechodź stopniowo do zwiększającego się zmiennego rozkładu wzmocnień

6. Pokazuj, że znasz preferencje dziecka tak dobrze jak swoje

7. Pokaż dziecku, że ignorowanie twoich instrukcji lub wybór nieodpowiedniego zachowania nie skutkuje zdobyciem wzmocnienia.

(Schramm 2011)

Podsumowanie

- Nic tak nie motywuje jak sukces
- Rozbicie celów na małe i możliwe do osiągnięcia kroki
- Nieustanne nawiązywanie relacji przez dostarczanie wzmacnień i reagowanie na próby komunikacji
- Włączenie rodziców w proces uczenia
- Cele funkcjonalne: możliwe do wykorzystania w środowisku dziecka

Dziękuję za uwagę